

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 8487/09

ע"א 9004/09

לפני :
כבוד הנשיא א' גרוניס
כבוד המשנה לנשיא מ' נאור
כבוד השופטת א' חיות

המערערים בע"א 8487/09 :
1. יהודה ניצני
2. דן שלם
3. שלמה גביש
4. חוה ירדני
5. רוני כהן
6. יקי עזריה

המערערת בע"א 9004/09 :
מדינת ישראל

נ ג ד

המשיבים בע"א 8487/09 :
1. מדינת ישראל
2. מנשה מזרחי
3. משה בן צור ו-220 אח'

המשיבים בע"א 9004/09 :
1. מנשה מזרחי
2. משה בן צור ו-220 אח'

ערעורים על החלטתו של בית המשפט המחוזי בנצרת
מיום 12.8.2009 בתיקי ב"ש 1009/09, ת"פ 1169/05,
שניתנה על ידי כבוד השופט ד' הווארי

בשם המערערים
בע"א 8487/09 :
עו"ד אביגיל בהט

בשם המערערת בע"א 9004/09
והמשיבה 1 בע"א 8487/09 :
עו"ד נעמי זמרת

בשם המשיב 2 בע"א 8487/09
והמשיב 1 בע"א 9004/09 :
עו"ד שלמה שוטון

בשם המשיבים 3 בע"א
8487/09 והמשיבים 2
בע"א 9004/09 :
עו"ד שאול קוטלר

פסק-דין

הנשיא א' גרוניס:

1. בפנינו שני ערעורים על החלטת בית המשפט המחוזי בנצרת מיום 12.8.2009 בב"ש 1009/09 (כבוד השופט ז' הווארי). בהחלטה נקבע שנכסים של נאשם, שהינו גם חייב בהליך פשיטת רגל המתנהל נגדו, אשר נתפסו לצורך חילוט לטובת המדינה במסגרת הליך פלילי, יועברו לידי המנהל המיוחד על נכסיו בהליך פשיטת הרגל לשם חלוקתם לנושים. שני הערעורים מעוררים שאלות עובדתיות ומשפטיות משותפות ועל כן דנו בהם במאוחד.

הרקע העובדתי והצדדים בהליך

2. משך מספר שנים שכנע המשיב 1 בע"א 9004/08 (להלן – מזרחי) אנשים רבים למסור לידיהם כספים, תוך יצירת מצג לפיו השקעתם תשיא להם רווחי ריבית גבוהים באופן חריג למקובל בשוק. במהלך תקופת פעילותו השתמש מזרחי בחלק מן הכספים שהשיג לצרכיו האישיים. בשלב מסוים הפסיק מזרחי לשלם למשקיעים את הריבית, סירב להשיב להם את כספם, והכל תוך הבטחות, שלא מומשו, להשבת הכספים במועד עתידי. מזרחי גרם לנזק ישיר בסכום מצטבר של כ-15 מיליון ש"ח.

בגין מעשיו הורשע מזרחי, במסגרת הסדר טיעון (ת"פ 1169/05), בעבירות לפי חוק העונשין, התשל"ז-1977 (סעיף 393(2) בצירוף סעיף 383(א)(2), וכן סעיף 415 סיפה לחוק) ולפי חוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 (סעיפים 3(א), 3(ב) ו-4 לחוק) (להלן – חוק איסור הלבנת הון או החוק). ביום 29.10.2007 גזר בית המשפט על מזרחי, על פי הסדר הטיעון, עונש מאסר בפועל של חמש שנים, מאסר על-תנאי, קנסות או עונשי מאסר תמורתם, וכן חייבו בתשלום פיצויים. לענייננו, חשובה הקביעה בגזר הדין לפיה מזרחי ישלם פיצויים ל-57 נפגעי עבירה, אשר שמם והפיצוי שנפסק לטובתם נקובים בגזר הדין (להלן – נפגעי העבירה). הסכומים שנפסקו לנפגעי העבירה אינם מהווים פיצוי מלא על נזקיהם, אלא מגלמים פיצוי בשיעור של כ-40% מהנזקים שגרם להם מזרחי. לשם תשלום הפיצויים, ערך מזרחי הסדר עם המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות (להלן – מרכז הקנסות), לפיו יעביר סכומי כסף עיתיים למרכז הקנסות, והמרכז יעבירם לנפגעי העבירה. נקודה חשובה נוספת שיש לציין היא

שבמסגרת הסדר הטיעון הוסכם על חילוט נכסים שבבעלות מזרחי לטובת המדינה. חילוט הנכסים התאפשר מתוקף הסמכות הנתונה לבית המשפט בסעיף 21 לחוק איסור הלבנת הון. מן החומר שלפנינו עולה כי תמורת חלק מהנכסים שנתפסו לצורך חילוט, הפקיד מזרחי כספים בקופת בית המשפט. להשלמת התמונה יוער, כי מזרחי ערער על גובה הפיצוי אותו חויב לשלם לנפגעי העבירה בגזר הדין. בית משפט זה דחה את הערעור (ע"פ 10632/07 מזרחי נ' מדינת ישראל (10.6.2008) (להלן – ערעור גזר הדין); יצוין, כי בפסק הדין שניתן בערעור גזר הדין מובא בהרחבה הרקע העובדתי בדבר העבירות שביצע מזרחי).

3. כאמור, במסגרת הסדר הטיעון הוסכם על חילוט חלק מנכסיו של מזרחי לטובת המדינה. לאחר שניתן גזר הדין, ביקשו 221 מנושיו של מזרחי (המיוצגים על ידי עו"ד שאול קוטלר) לעכב את חילוט הנכסים לטובת המדינה, ולהעבירם לקופת הנושים בפשיטת הרגל. זאת, בטענה שיש להם זכויות ברכוש שנתפס לצורך חילוט, וכן בכספים שהפקיד מזרחי בקופת בית המשפט תמורת חלק מן הנכסים שנתפסו. הבקשה הוגשה במסגרת ההליך הפלילי (וסומנה ב"ש 1009/09). החלטת בית המשפט המחוזי בבקשה זו עומדת במוקד הערעורים שלפנינו.

4. במקביל להתנהלות ההליך הפלילי, הוגשו נגד מזרחי (הפעם ב"כובעו" כחייב) בקשות נושים לצו כינוס (פש"ר 358/05, להלן – הליך פשיטת הרגל). בית המשפט דחה את הבקשה הראשונה ביום 12.12.2005. לאחר שמזרחי הורשע ונגזר דינו, הוגשה על-ידי נושים בקשה נוספת. בהסכמת מזרחי התקבלה הבקשה, והוצא צו כינוס ביום 7.1.2008. ביום 17.11.2008 הוכרז מזרחי פושט רגל, ועו"ד שאול קוטלר מונה למנהל מיוחד על נכסיו (להלן – עו"ד קוטלר או המנהל המיוחד). כזכור, בנוסף למינויו של עו"ד קוטלר כמנהל מיוחד, הוא מייצג את הנושים בבקשה לעיכוב חילוט הנכסים, אשר נזכרה לעיל. במסגרת הליך פשיטת הרגל, ביקש עו"ד קוטלר שהכספים שמעביר מזרחי למרכז הקנסות יועברו אף הם לקופת פשיטת הרגל, שכן העברתם למרכז הקנסות מהווה, על פי הטענה, העדפת נושים. בקשה זו עודנה תלויה ועומדת בפני בית המשפט המחוזי (בש"א 2604/08), וההכרעה בה מושהית עד למתן פסק הדין בערעורים שלפנינו.

5. בשל מורכבותם העובדתית של העניינים שלפנינו, וההבחנות שנערוך בהמשך, ראוי להקדיש מספר מילים להצגת הצדדים המעורבים. המערערים בע"א 8487/09 הם שלושה אנשים מקרב 57 נפגעי העבירה שלטובתם נפסק פיצוי בגזר הדין (להלן – המערערים). המערערת בע"א 9004/09 והמשיבה בע"א 8487/09 היא מדינת ישראל

(להלן – המדינה), אשר לטובתה יועדו מלכתחילה נכסי הנאשם שנתפסו לצורך חילוט. המשיבים 2 בע"א 9004/09 הם קבוצה של 221 נושיו של מזרחי (להלן – הנושים), המיוצגים על-ידי עו"ד קוטלר, ואשר הגישו את הבקשה לעיכוב החילוט נשוא החלטת בית משפט קמא.

בהחלטתו פיצל בית המשפט את הנושים שבשמן הוגשה הבקשה לשלוש קבוצות משנה. בקבוצת-המשנה הראשונה מצויים נושים המנויים בגזר הדין כנפגעי עבירה. נוכח העובדה שהפיצוי שנפסק לטובתם בגזר הדין הוא חלקי, נותר מזרחי חייב להם סכומים שונים (להלן – הקבוצה הראשונה). יצוין, כי ישנם נפגעי עבירה אשר אינם נימנים עם קבוצה זו, היינו נפגעי עבירה שהבקשה שהגיש עו"ד קוטלר לא הוגשה גם בשמם. זהו, למשל, מצבם של המערערים. בקבוצת-המשנה השנייה של הנושים, נכללים נושים אשר הגישו תביעות חוב בתיק פשיטת הרגל, וכן צירפו לבקשותיהם בהליך החילוט תצהירים ואסמכתאות, המצביעים לכאורה על כספים ששילמו למזרחי כחלק ממהלך העבירות שביצע. עם זאת, נושים אלה לא היו חלק מנפגעי העבירה המנויים בגזר הדין (להלן – הקבוצה השנייה). קבוצת-המשנה השלישית של הנושים, כוללת נושים אשר לא צירפו תצהירים ומסמכים לתמיכה בבקשתם בהליך החילוט, ושתביעות החוב שלהם טרם אושרו, או שטרם הגישו תביעות חוב במועד הדיון בבקשת החילוט (להלן – הקבוצה השלישית). גם חברי הקבוצה השלישית, כמו חברי הקבוצה השנייה, אינם חלק מנפגעי העבירה בהליך הפלילי. עם זאת, אף הם טוענים שהחוב שנוצר כלפיהם הוא תוצאה של העבירות הפליליות שבגינן הורשע מזרחי. יוער, כי במהלך התקופה בה היו הערעורים שלפנינו תלויים ועומדים, אושרו תביעות החוב של חלק מחברי הקבוצה השלישית.

החלטת בית המשפט המחוזי

6. ביום 12.8.2009, נתן בית המשפט המחוזי החלטה בבקשת הנושים לעכב את חילוט הכספים ולהעבירם לקופת פשיטת הרגל. בהחלטתו דן בית משפט קמא בסמכות החילוט מכוח חוק איסור הלבנת הון, ובחריגים המאפשרים ל"טוענים לזכות ברכוש" להוכיח את זכותם בנכסים או בכספים שנתפסו לצורך חילוט.

בהחלטה קבע בית משפט קמא כי הן הנושים חברי הקבוצה הראשונה והשנייה הינם "טוענים לזכות ברכוש", כלשון סעיף 21(ד) לחוק איסור הלבנת הון. הטעם לכך הוא שעומדת להם זכות עקיבה ביחס לנכסים שנתפסו לצורך חילוט, שכן אלו נכסים אשר נרכשו כתוצאה מהעבירות שביצע מזרחי. כלומר, לפי האמור בהחלטה, כספם של

חברי הקבוצה הראשונה והקבוצה השנייה מימן, בצורה זו או אחרת, את רכישת הנכסים שנתפסו לצורך חילוט. כמו כן, קבע בית המשפט כי מתקיימים "נימוקים מיוחדים", כמתבקש מסעיף 21(א) לחוק, המצדיקים את העברת כספי החילוט, והכספים שהופקדו בקופת בית המשפט בתמורה לחלק מהנכסים, לנושים מקבוצות אלה. זאת, משום שמדובר בנפגעים ממסכת העבירות שביצע מזרחי, והעברת הרכוש לידיהם תביא להקטנת הפגיעה החברתית הקשה שנוצרה מביצוע העבירות. על יסוד האמור לעיל, סבר בית משפט קמא כי הנושים מן הקבוצה הראשונה והשנייה הם בעלי זכאות בכספי החילוט.

ביחס לחברי הקבוצה השלישית, קבע בית המשפט כי הם בגדר טוענים לזכות ברכוש "על-תנאי", במובן זה שיהיו זכאים לנתח מכספי החילוט אותם חברי הקבוצה אשר תביעות החוב שהגישו בתיק פשיטת הרגל תאושרנה על-ידי המנהל המיוחד. בית המשפט קבע כי אישור תביעת החוב יהפוך את אותם נושים ל"טוענים לזכות ברכוש", ומשום שגם בעניינם מתקיימים "נימוקים מיוחדים", הרי שיהיו זכאים הם לנתח כספי החילוט. לעומת זאת, חברי הקבוצה השלישית שתביעות החוב שלהם לא תאושרנה, לא ייחשבו ל"טוענים לזכות ברכוש", ולכן לא יוכלו לטעון לזכות בכספי החילוט.

באשר לאופן בו יחולקו כספי החילוט, קבע בית משפט קמא כי הנכסים יועברו לנושים שיימצאו זכאים באמצעות קופת פשיטת הרגל, ויחולקו על ידי המנהל המיוחד. בנוסף, נדרש המנהל המיוחד להודיע, בתוך 30 ימים מיום מתן ההחלטה, בדבר זכאותם הפרטנית של חברי הקבוצה השלישית. יוער, כי בית המשפט קבע כי החלטתו כפופה להסכמות קודמות ולהליכים תלויים ועומדים בין המדינה לבין צדדים שלישיים, אשר טוענים לזכויות בנכסים ספציפיים מבין הנכסים שנתפסו לצורך חילוט.

זה המקום להעיר, כי ה"קבוצה הראשונה" של הנושים אליה התייחס בית משפט קמא בהחלטתו, מונה, לפי קביעת בית המשפט, 59 אנשים. קביעה זו אינה מתיישבת עם העובדה שבגזר הדין בהליך הפלילי נפסק פיצוי ל-57 מתלוננים בלבד, אשר חלקם כלל לא נמנה עם קבוצת הנושים-המבקשים (כך, למשל, לטובת המערערים נפסק פיצוי בהליך הפלילי אולם הם אינם חלק מקבוצת הנושים). הקבוצה הראשונה כוללת, כזכור, את אותם נושים שהם גם נפגעי עבירה שלטובתם נפסק פיצוי בהליך הפלילי. על כן צריכה הקבוצה הראשונה למנות 57 חברים לכל היותר, וממנה יש לנכות את נפגעי העבירה שאינם נמנים עם קבוצת הנושים.

7. על החלטה זו הוגש הערעור שלפנינו. הערעור הוגש כערעור אזרחי, כמתבקש מסעיף 36 לפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973 (להלן – פקודת הסמים), אשר חל בענייננו מכוח סעיף 23 לחוק איסור הלבנת הון.

ביום 9.2.2011 קיימנו דיון בערעור, בו הודיעו בעלי הדין כי ברצונם לבחון אפשרות להגיע להסדר. לאחר ארכות רבות וממושכות, הודיעונו הצדדים ביום 30.5.2012 כי הניסיונות להגיע להסדר מוסכם לא עלו יפה, וביקשו ליתן פסק דין בערעורים. אנו נדרשים איפוא להכרעה בערעורים ובשאלות המתעוררות בגדרם, ולכך נעבור עתה.

טענות הצדדים

8. המערערים מעלים מספר טענות נגד החלטת בית משפט קמא. ראשית, טוענים המערערים לפגם דיוני בהחלטה. לשיטתם, בית המשפט לא זימן אותם לדיון בהליך החילוט, ולכן לא הייתה להם אפשרות להתנגד לבקשה או לטעון לזכותם-שלהם ברכוש. אי לכך, סבורים המערערים כי ההחלטה ניתנה בניגוד להוראות חוק איסור הלבנת הון וסעיף 8 לחוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001.

שנית, טוענים המערערים שלנושים שאינם נפגעי עבירה (קרי, חברי הקבוצה השנייה והשלישית), עומדת עילת תביעה בלתי-מוכחת בלבד. המערערים מציינים כי לפי פסיקת בית משפט זה, האפשרות לזכות בנתח מכספי החילוט ניתנת רק לבעלי "זכות מוכרעת ברכוש" אשר מתקיימים בעניינם "נימוקים מיוחדים". בהמשך לכך, טוענים המערערים כי "זכות מוכרעת ברכוש" קיימת לקבוצה הראשונה של הנושים בלבד, ולכן הם בלבד זכאים לנתח מכספי החילוט. זאת ועוד, לשיטת המערערים אפילו ייקבע שלחברי הקבוצה השנייה והשלישית עומדת "זכות מוכרעת ברכוש" בשל אישור תביעות החוב שהגישו למנהל המיוחד, אין הדבר מוכיח כי החוב נוצר כתוצאה מעבירה כלפיהם, ולכן לא מתקיימים בעניינם "נימוקים מיוחדים". אליבא דמערערים, השוני בין נפגעי העבירה לבין נושים מהקבוצה השנייה והשלישית הוא בחירת האחרונים לא להיחשף ולא לעבור את התלאות שמעמיד ההליך הפלילי בפני עדים ונפגעים. הפיצוי שניתן בהליך הפלילי מפצה, לגישת המערערים, לא רק על קיומו של חוב, אלא גם על הקשיים שחוו נפגעי העבירה בחייהם הפרטיים. משום שקשיים אלו נטענו והוכחו רק על-ידי נפגעי העבירה, הם בלבד זכאים לפיצוי. לסיום טוענים המערערים, כי החלטת בית המשפט המחוזי נוגדת את קביעת בית המשפט העליון בערעור גזר הדין. כך, בערעור גזר הדין נקבע כי התערבות בגובה הפיצוי תהווה הפרה

של האיזון שיצרו הסדר הטיעון וגזר הדין, וזאת, בין השאר, נוכח הצהרת המדינה שפיצוי הנפגעים הינו תנאי לקיום הסדר הטיעון. החלטת בית המשפט מחלקת את הפיצוי בין גורמים רבים ומקטינה משמעותית את חלקם של נפגעי העבירה בפיצוי, ולכן, לפי הטענה, מהווה התערבות באיזון שנקבע בהסדר הטיעון ובגזר הדין.

9. המדינה טוענת אף היא לביטול ההחלטה, מטעמים הדומים בעיקרם לטעמי המערערים, אך בדגשים אחרים. תחילה, טוענת המדינה כי נפל בהחלטה פגם בשל אי-צירופם של המערערים להליך, ומציינת כי הבהירה בפני בית משפט קמא כי מן הראוי לעשות כן.

לגופם של דברים, טוענת המדינה כי מהחלטת בית המשפט המחוזי עולה פרשנות מרחיבה יתר על המידה למונח "טוען לזכות ברכוש". לפי הטענה, בעוד שההחלטה לחלט אמורה להיות ברירת המחדל וה"כרסום" בחילוט (קרי, זכותם של "טוענים לזכות" לקבל נתח מהנכסים שנתפסו לצורך חילוט) אמור להתבצע במקרים חריגים, יוצרת ההחלטה מצב הפוך, בו החילוט הופך ל"חריג", ואילו ה"כרסום" בחילוט הופך לכלל. לשיטת המדינה, הדבר מסכל את מטרותיו של הליך החילוט, המהווה כלי חשוב מאד בלחימה בפשיעה.

בתוך כך, טוענת המדינה כי הקביעה לפיה לנושים עומדת זכות עקיבה אינה מבוססת. זאת, משום שהנושים הינם נושים "רגילים" שלא הוכיחו, ואינם יכולים להוכיח, זיקה בין הכספים שנתנו למזרחי לבין הנכסים שנתפסו לצורך חילוט. בנוסף, מציינת המדינה כי בע"א 8679/06 חביץ' נ' מדינת ישראל (30.12.2008) (להלן – עניין חביץ') נקבע אומנם כי "טוען לזכות ברכוש" יכול להיות גם נושה אובליגטורי, שאינו בעל זכות קניינית או מעין-קניינית בנכסים, אולם זאת רק אם הטוען מחזיק ב"זכות מוכרעת" ברכוש הכללי של הנידון, וכאשר יש "נימוקים מיוחדים" להימנע מחילוט. לטענת המדינה, הגורמים היחידים העומדים בתנאים אלה הינם נפגעי העבירה, שכן כתב האישום המתוקן מתייחס אך לעבירות שבוצעו נגדם, ולא לכלל העבירות שביצע מזרחי. על כן, סבורה המדינה כי קביעות בית המשפט ביחס לקבוצה השנייה והשלישית מרחיבות באופן בלתי ראוי את האפשרות של נושים לזכות בכספי חילוט. אשר לקבוצה השנייה, טוענת המדינה כי לא ניתן להסתפק בתצהיר ובאישור תביעות החוב על ידי המנהל המיוחד. לגבי הקבוצה השלישית מוסיפה המדינה כי לא ניתן לקבל מצב שבו הביטוי "זכות מוכרעת" ישתרע גם על נושים שתביעתם עתידה להתברר לאחר מועד הדיון בחילוט, ושאף לא הגישו תצהיר לתמיכה בבקשתם. זאת,

משום שהדבר יאריך במאוד את הליך החילוט, ויפגע בזכויות של אותם טוענים לזכות אשר להם עמדו הזכויות עוד במועד הדיון בחילוט.

לסיום, טוענת המדינה כי בית המשפט לא היה מוסמך לקבוע את מנגנון החלוקה שנקבע בהחלטה, קרי חלוקה דרך קופת פשיטת הרגל. זאת, בין השאר משום שלשיטת המדינה, על המנהל המיוחד מוטלת החובה לחלק את הכספים המצויים בקופה בין כלל נושיו של החייב, לרבות אלו שכלל אינם טוענים לזכויות בכספי החילוט (אלא טוענים לקיום חוב אחר כלפיהם). לכן, לפי הטענה, לא ניתן להבטיח שכספי חילוט שיועברו לקופת פשיטת הרגל יחולקו רק לאותם נושים שזכאים להם.

10. הנושים, מצידם, סומכים ידם על החלטת בית המשפט המחוזי, וטוענים כי לשלוש קבוצות הנושים זכות עקיבה מעין-קניינית בנכסים, נוכח קיומו של קשר ישיר בין נכסי החילוט לבין העבירות שהם נפגעו מביצוען. עוד טוענים הנושים, כי עומדת להם "זכות מוכרעת ברכוש", על-פי כתב האישום ובהתחשב בהכרעה בתביעות החוב שהגישו בתיק פשיטת הרגל. בנוסף, טוענים הנושים כי לא זו בלבד שהכרעת המנהל המיוחד בתביעות החוב היא הכרעה שיפוטית המחליפה תביעה אזרחית, אלא שהיא האפשרות הבלעדית לתבוע חוב נוכח עיכוב ההליכים הכולל מכוח הליך פשיטת הרגל. בהתאם לכך, ובשל הקביעה המוסכמת בין הצדדים שהחילוט לא יפעל לטובת המדינה אלא לטובת נפגעים, שוב אין יתרון לקבוצת נפגעי העבירה (שזכו להכרה בחוב שנוצר כלפיהם במסגרת פסק הדין הפלילי) על פני שאר הנושים (שזכו להכרה במסגרת אישור תביעות החוב שלהם). זאת, משום שהאחרונים נפגעו באותן נסיבות ומאותן עבירות שמהן נפגעו נפגעי העבירה ושבגינן חולטו הנכסים.

בנוסף, טוענים הנושים כי ההבדל בין נפגעי העבירה, שזכו לפיצוי בהליך הפלילי לבין הנושים מהקבוצה השנייה והשלישית נובע מכך שהמשטרה וגורמי התביעה לא פנו לכל הנפגעים אלא הסתפקו באלה שזומנו להעיד. ביחס לטענה זו השיבו המערערים כי מדובר בטענה חדשה שהועלתה בערעור, וכן שהטענה שגויה מבחינה עובדתית, שכן נפגעי העבירה לא "זומנו" אלא פנו למשטרה באופן אקטיבי, תוך נכונות לשאת בהשלכות הקשות.

זה המקום לציין, כי עצם הגשת הבקשה לעיכוב החילוט על ידי כלל הנושים כמקשה אחת, וכן תגובתם המשותפת לערעור, מעוררת קשיים מסוימים. כך, למשל, התוצאה הרצויה מבחינת הנושים חברי הקבוצה הראשונה (שנמנים על נפגעי העבירה) אינה זהה, ואף שונה לגמרי, מהתוצאה הרצויה לחברי הקבוצה השנייה והשלישית. אף

התוצאה הרצויה לחברי הקבוצה השנייה אינה זהה לתוצאה הרצויה לחברי הקבוצה השלישית.

להשלמת התמונה יצוין כי מזרחי, החייב בהליך פשיטת הרגל, הצטרף לעמדתם של הנושים וביקש שעמדתם תיחשב גם לעמדתו.

השאלות המתעוררות בערעור

11. השאלה העיקרית שמעורר הערעור שלפנינו הינה למי מן הגורמים המעורבים במקרים דנא עומדת זכות בכספי החילוט על-פי תנאי הדין. בתוך כך, יש לבחון האם אכן קיימת לנושים זכות עקיבה לנכסים שנתפסו לצורך חילוט; מי מהגורמים הינו "טוען לזכות ברכוש" ובמי מהם מתקיימים "נימוקים מיוחדים" המצדיקים הסגת החילוט; ומהו המנגנון המתאים לחלוקת הכספים מן החילוט. בנוסף, יש לבחון האם החלטת בית המשפט המחוזי יכולה לעמוד, על אף שלא ניתנה למערערים אפשרות לטעון בפניו לעניין "הפשרת" כספי החילוט לטובת הנושים.

סמכות החילוט בחוק איסור הלבנת הון והחריגים המאפשרים הסגת החילוט לטובת "טוען לזכות ברכוש"

12. החילוט משמש כלי חשוב במאבק בפשיעה הכלכלית והמאורגנת, ובפרט בתופעת הלבנת ההון. ביסודה של סמכות חילוט הרכוש עומדים טעמים חזקים, עליהם עמדו רבות בפסיקה ובספרות, ובהם הצורך בהרתעה ושלילת הרווח העברייני באופן היוצר תמריץ שלילי לביצוע העבירה, ומונע מצב שבו חוטא יוצא נשכר. היבט נוסף הכרוך בחילוט הוא ההיבט הקנייני, המאפשר הוצאת נכסים מיד הנידון, אשר לאמיתו של דבר אינם נכסיו שלו, משום שהושגו בעבירה (ראו, ע"פ 7376/02 ירון כהן נ' מדינת ישראל, פ"ד נז (4) 558, 573 (2003); בש"פ 6817/07 מדינת ישראל נ' סיטבון, פסקה 34 (31.10.2007) (להלן – עניין סיטבון); יעל גרוסמן ורוני בלקין איסור הלבנת הון – להלכה ולמעשה 137-138 (2006)).

13. סמכותו של בית המשפט לחלט רכוש בהליך פלילי או אזרחי מעוגנת בהסדרים בחוקים שונים. למרבה הצער, קיימת שונות גדולה מידי בין ההסדרים (ראו, ע"פ 1428/08 עו"ד אורי חורש – המנהל המיוחד של חברת דור עדן חן בע"מ (בפירוק) נ' מדינת ישראל, פסקה 6 (25.3.2009) (להלן – עניין חורש)). לענייננו רלוונטית סמכות

החילוט המצויה בפרק ו' לחוק איסור הלבנת הון. הסמכות והחריגים לה קבועים בסעיף 21 לחוק, ונביא את עיקריו להלן:

"חילוט
רכוש
בהליך
פלילי

" 21. (א) הורשע אדם בעבירה לפי סעיפים 3 או 4, יצווה בית המשפט, זולת אם סבר שלא לעשות כן מנימוקים מיוחדים שיפרט, כי נוסף על כל עונש יחולט רכוש מתוך רכושו של הנידון בשווי של רכוש שהוא -

(1) רכוש שנעברה בו העבירה, וכן רכוש ששימש לביצוע העבירה, שאיפשר את ביצועה או שיועד לכך;

(2) רכוש שהושג, במישרין או בעקיפין, כשכר העבירה או כתוצאה מביצוע העבירה, או שיועד לכך.

(ב) ...

(ג) ...

(ד) לא יצווה בית המשפט על חילוט רכוש כאמור בסעיף זה אלא לאחר שנתן לנידון, לבעל הרכוש, למי שהרכוש נמצא בחזקתו או בשליטתו ולמי שטוען לזכות ברכוש, אם הם ידועים, הזדמנות להשמיע את טענותיהם.

(ה) טען אדם שאינו הנידון לזכות ברכוש כאמור בסעיף קטן (ד), וראה בית המשפט, מטעמים שיירשמו, כי בירור הטענות עלול להקשות על המשך הדיון בהליך הפלילי, רשאי הוא לקבוע שהדיון בחילוט יהיה בהליך אזרחי; קבע בית המשפט כאמור, יחולו בהליך האזרחי הוראות סעיף קטן (ג) (ההדגשות הוספו – א' ג').

מכוח סעיף 23 לחוק איסור הלבנת הון, חלות על הליך החילוט, בשינויים המחויבים, הוראות סעיפים 36 עד 36 לפקודת הסמים המסוכנים. בתוך כך, חל גם סעיף 36(א) לפקודת הסמים, הקובע:

"סייגים
לחילוט
רכוש

" 36ג. (א) בית המשפט לא יצווה על חילוט רכוש לפי סעיפים 36א או 36ב, אם הוכיח מי שטוען לזכות ברכוש כי הרכוש שימש בעבירה ללא ידיעתו או שלא בהסכמתו, או שרכש את זכותו ברכוש בתמורה ובתום לב ובלי שיכול היה לדעת כי הוא שימש או הושג בעבירה".

אם כן, מהוראות החוק המובאות לעיל עולה כי הכלל הוא חילוט לטובת המדינה, ואילו הסגת החילוט מפני אדם אחר הטוען לזכות היא החריג לכלל. חוק איסור הלבנת הון מורה לבית המשפט לחלט רכוש של הנידון, אלא אם קיימים "נימוקים מיוחדים" לא לעשות כן (סעיף 21(א) לחוק), או לחלופין כאשר מי שטוען לזכות ברכוש עומד בתנאי סעיף 36ג(א) לפקודת הסמים. כמו כן מורה החוק, בסעיף 21(ד), כי אין לצוות על חילוט אלא לאחר שניתנה זכות טיעון למספר גורמים: לנידון, לבעל הרכוש, למי שהרכוש נמצא בחזקתו או בשליטתו, ולמי שטוען לזכות ברכוש. בענייננו, הן הנושים הן המערערים טוענים שמעמדם הוא של "טוען לזכות ברכוש".

יוער, כי על המקרה שלפנינו חלות גם תקנות הסמים המסוכנים (סדרי דין לעניין חילוט רכוש), התש"ן-1990. בתוך כך, ראוי לעמוד על האופן בו מורות התקנות על הגשת טענות לזכות ברכוש המחולט. כך קובעת תקנה 3(ב):

"הודעה על
החלטת
חילוט
ומועד
להגשת
טענות

" 3. (א) ...
(ב) נידון וטוען לזכות ברכוש יגישו לבית המשפט ולתובע, לא יאוחר מעשרה ימים לפני המועד שנקבע לדיון בבקשת החילוט תצהיר ובו יפרטו את טענותיהם לגבי הרכוש; לתצהיר יצורפו כל המסמכים התומכים בטענותיהם, לרבות נסחי רישום, מסמכים המעידים על דרך רכישתו של הרכוש ועל התשלום בעדו, וכן לענין הפרכת החזקה לפי סעיף 31(6)(ב) לפקודה - פרטי הזיהוי של בעל הרכוש".
(ההדגשה הוספה – א' ג').

14. הנה כי כן, החריגים לסמכות החילוט נקבעו בחוק, המורה על שני מסלולים בהם מוסמך בית המשפט למנוע חילוט לטובת "טוען לזכות ברכוש". המסלול הראשון מבוסס על סעיף 36ג(א) לפקודת הסמים, אשר טוען העומד בתנאיו זכאי לנתח מן החילוט (ה"מסלול הקנייני"). המסלול השני מבוסס על הוראת סעיף 21(א) לחוק איסור הלבנת הון, המקנה לבית המשפט שיקול דעת להסיג את החילוט לטובת הטוען לזכות בהתקיים "נימוקים מיוחדים".

מלאכת פרשנות החריגים, המאפשרים לטוען לזכות ברכוש לזכות בנתח מכספי החילוט, מורכבת היא. היא מערבת שאלות מתחום המשפט הפלילי והמשפט האזרחי, ודורשת איזון בין חשיבות החילוט ככלי למאבק בפשיעה, לבין השאיפה למזעור הפגיעה החברתית שיצרו העבירות שבגינן נתבקש החילוט, ומניעת הפגיעה בצדדים שלישיים תמי-לב. הרחבת-יתר של החריגים עלולה להוביל להכשלת מטרות החילוט. כך, למשל, אם התנאים לפיהם טוען לזכות יהיה זכאי לנתח מכספי החילוט יהיו מקלים מדי, עלול להיווצר תמריץ לנאשם פלוני ליצור התחייבויות פיקטיביות כלפי צדדים שלישיים, על מנת שהאחרונים יטענו לאחר מכן לזכאות בכספי החילוט. מנגד, צמצום-יתר של החריגים עלול אף הוא להוביל לתוצאות בלתי-רצויות.

15. במקרים אחדים, נדרש בית משפט זה לשאלת פרשנות התיבה "טוען לזכות ברכוש", וכן לפרשנות התיבה "נימוקים מיוחדים". נעמוד בתמצית על עיקרי ההלכה. בעניין סיטבון, נקבע שבעל זכות קניינית או מעין-קניינית ייחשב "טוען לזכות ברכוש". במקום אחר נקבע שנושה מובטח ייחשב אף הוא "טוען לזכות ברכוש" (ע"פ 1982/93 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד מח (3) 238 (1994)).

לאחרונה, בעניין חביץ', הורחב מעגל הטוענים לזכות ברכוש מכוח סעיף 21 לחוק איסור הלבנת הון. נקבע, כי גם נושה אובליגטורי יכול להיחשב "טוען לזכות ברכוש", ובלבד שבידו "זכות מוכרעת" ביחס למסת הנכסים הכללית של הנאשם-הנידון. בהקשר זה הדגיש בית המשפט כי אין המדובר בנושה בעל טענות בעלמא או טענות לעילה בכוח, שהרי אין זה רצוי שבמסגרת הליך החילוט יתקיימו הליכים לבירור שאלת קיומה או היעדרה של נשייה (שם, בפסקה 8). יוער, כי היחס כלפי נושה אובליגטורי הוא לב השוני בין פרשנות הביטוי "טוען לזכות ברכוש" לפי סעיף 21 לחוק לבין פרשנותו בסעיף 36ג(א) לפקודת הסמים המסוכנים, שכן האחרון מתייחס אך ורק לטוענים בעלי זכות קניינית או מעין-קניינית (ולא לנושים אובליגטוריים).

16. בעניין חביץ' הנ"ל, נדרש בית המשפט גם ליישום הביטוי "נימוקים מיוחדים" שבסעיף 21(א). בפסק-הדין לא נקבעו מסמרות בשאלה מהו "נימוק מיוחד", אולם הודגש כי יש ליתן לתיבה זו פרשנות מצמצמת, וכי עצם קיומה של פגיעה המוסבת לנושה מחילוט הרכוש אינה מהווה, כשלעצמה, נימוק מיוחד. עם זאת, נקבע כי כאשר הכרה בזכותם של "טוענים לזכות" תקטין את הפגיעה החברתית שנגרמה מההתנהלות העבריינית, באופן שעולה על הצורך בהרתעה, יעלה הדבר כדי "נימוק מיוחד" כמשמעו בסעיף 21(א). ואכן, באותו עניין נקבע, כי נושים אשר זכו בפסק דין אזרחי נגד נאשם, אשר קבע שהם נפגעו מעבירת מרמה של הנאשם כלפיהם, זכאים לנתח מכספי החילוט. זאת, אף שהכספים חולטו במסגרת עבירת מרמה מוקדמת יותר, אשר בוצעה כלפי נפגעים אחרים (שס, בפסקה 11 לפסק-הדין).

17. לסיכום נקודה זו, על מנת שפלוני – שאינו הנידון, בעל הרכוש או המחזיק בו – יהא זכאי לנתח מכספי החילוט שיועדו למדינה, עליו לעמוד במספר תנאים, בהתאם להוראת סעיף 21 לחוק והפסיקה. תחילה, עליו להוכיח שהינו "טוען לזכות ברכוש". על מנת שייחשב "טוען לזכות ברכוש", נדרש פלוני להצביע על זכות קניינית או מעין-קניינית בנכסים. לחלופין, עליו להיות נושה אובליגטורי שהוא בעל "זכות מוכרעת" ביחס למסת הנכסים הכללית של הנידון, וזאת בשונה מאדם שלא הוכחה נשייתו או שמעלה טענות בעלמא. אם זוכה פלוני למעמד של "טוען לרכוש בזכות", נפתחת בפניו הדרך להצביע על "נימוקים מיוחדים" המתקיימים בעניינו והמצדיקים הסגת החילוט מפניו. יוער, כי אם ה"טוען לזכות ברכוש" הוא בעל זכות קניינית או מעין-קניינית, אזי פתוחה בפניו אף הדרך ללכת במסלול הקנייני, לפי סעיף 36ג(א) לפקודת הסמים המסוכנים.

זכות עקיבה מעין-קניינית בנכסים שנתפסו לצורך חילוט

18. כזכור, בית משפט קמא קבע כי הנושים מן הקבוצה הראשונה והשנייה הם בעלי זכות עקיבה בנכסי החילוט. זאת, משום שנכסי החילוט נרכשו בכספים שגנב מהם מזרחי. המדינה טוענת כי כתב האישום המתוקן (אשר שימש בסיס להרשעתו של מזרחי) אינו מתייחס לנושים מן הקבוצה השנייה, ולכן האחרונים לא הצליחו להוכיח קשר בין כספיהם לבין נכסי החילוט.

19. סבורני כי הדין בעניין זה עם המדינה. כתב האישום המתוקן התייחס אך לעבירות אותן ביצע מזרחי כלפי נפגעי העבירה. אומנם, בכתב האישום המתוקן מצוין כי פעילותו של מזרחי כללה "פקדונות בסכומים ניכרים מהאנשים המופיעים בנספח ב' "

[נפגעי העבירה], לכל הפחות" (ההדגשה הוספה – א' ג'), אך אין בכך די כדי ללמד כי הנכסים שחולטו, נרכשו בכספי הנושים מהקבוצה השנייה. אף היקף הנכסים שנתפס על-ידי המדינה לצורך חילוט, מבוסס על העבירות כלפי נפגעי העבירה בלבד. על כן, נדמה שלא הצליחו חברי הקבוצה השנייה להוכיח כי כספיהם-שלהם שימשו לרכישת הנכסים שחולטו. לסיכום נקודה זו, נדמה שהנושים מהקבוצה השנייה אינם בעלי זכות עקיבה ברכוש ולכן אינם "טוענים לזכות ברכוש" לפי המסלול הקנייני.

אשר לחברי קבוצה הראשונה: אין חולק כי קיימת להם "זכות מוכרעת ברכוש", ומתקיימים בעניינם "נימוקים מיוחדים" (כפי שיפורט בהמשך). אי לכך, מובן כי הם זכאים לנתח מכספי החילוט, ואין צורך להידרש לשאלה אם עומדת להם זכות עקיבה.

"זכות מוכרעת ברכוש"

20. הקביעה כי לנושים אין זכות קניינית או מעין-קניינית בנכסים, אין בה כדי לסתום את הגולל על זכאותם לנתח מכספי החילוט. ייתכן כי הינם "טוענים לזכות ברכוש", לא מכוח זכותם הקניינית, אלא מכוח היותם נושים אובליגטוריים בעלי "זכות מוכרעת ברכוש". מובן, כי הפיצוי שניתן לנפגעי העבירה, ובהם חברי הקבוצה הראשונה והמערערים, בגזר הדין, מהווה "זכות מוכרעת ברכוש" (על אופיים האזרחי של הפיצויים לנפגעי עבירה ראו דעת הרוב ברע"פ 2976/01 אס"ק נ' מדינת ישראל, פ"ד נו (3) 418 (2002)).

המחלוקת, איפוא, עניינה בזכותם של חברי הקבוצה השנייה והשלישית. השאלה המרכזית לגביה חלוקים הצדדים הינה האם החלטתו של המנהל המיוחד בתביעות החוב של הנושים מהקבוצה השנייה מקימה להם "זכות מוכרעת". אשר לקבוצה השלישית, המחלוקת אף רחבה יותר, שכן תביעות החוב של חברי הקבוצה טרם אושרו, או שאושרו רק לאחר מועד הדיון בחילוט. יוער, כי משום שעו"ד קוטלר, המנהל המיוחד שמונה בהליך פשיטת הרגל, מייצג את הנושים בהליך החילוט (סוגיה שמעוררת שאלות לא פשוטות מתחום ניגוד העניינים), הגורם שבחן את תביעות החוב היה מנהל מיוחד אחר שמונה על-ידי בית המשפט.

21. לגישתי, הכרעה של המנהל המיוחד בתביעת חוב בהליך פשיטת רגל מקימה לאותם נושים "זכות מוכרעת ברכוש". כאשר מכריע מנהל מיוחד או נאמן בפשיטת רגל בתביעת חוב שהגיש נושה, ממלא הוא תפקיד שיפוטי (שלמה לוין ואשר גרוניס פשיטת

רגל 286 (מהדורה שלישית, 2010)). בשל אופיו המיוחד של הליך פשיטת הרגל, ה"בולע" את כל ההליכים המשפטיים נגד החייב (ראו, סעיף 20(א) לפקודת פשיטת הרגל; רע"א 8327/07 שוב נ' רוזנבלום (23.12.2007)), יהא זה בלתי-ראוי להבחין בין פלוני, שמחזיק בפסק דין נגד החייב ופונה לבית המשפט כטוען לזכות ברכוש – מקרה בו אין עוררין כי קיימת "זכות מוכרעת" – לבין אלמוני, שלא מחזיק בפסק דין, אולם אושרה תביעת החוב שהגיש. נזכיר, כי אותם בעלי "זכות מוכרעת", מתוקף ההכרעה בתביעת החוב שהגישו, יידרשו להוכיח "נימוקים מיוחדים" שיצדיקו הסגת החילוט מפניהם.

22. נקודה נוספת בה יש לדון, היא המועד שבו מתגבשת אותה "זכות מוכרעת". לא בכדי נקבע בפסיקה כי על הטוען להצביע על זכות מוכרעת, קרי זכות שהוכרעה בעבר. קביעה זו מונעת את החשש של סרבול והארכת הליכי החילוט. כלל אחר, לפיו גם מי שבעתיד תצמח לו זכות במסת הנכסים של החייב, עלול להביא למצב בו כל הליך חילוט, אשר במקביל לו מתנהל הליך פשיטת רגל, יעוכב עד לתום הליך פשיטת הרגל והכרעה בכל תביעות החוב שמוגשות בגדרו. עיכוב שכזה עלול להימשך שנים רבות, ולפגוע בזכותם של הטוענים לזכות אשר זכותם כבר הוכרעה. על כן, נדמה שבמקרים מן הסוג הזה על בית המשפט לקצוב תקופת זמן שבה יוכרעו כל תביעות החוב, ורק אותם אנשים אשר תביעת החוב שלהם תאושר בתוך תקופת הזמן הקצובה ייחשבו ל"טוענים לזכות ברכוש".

במקרה דנא, קצב בית משפט קמא בהחלטתו זמן קצר להכרעה בכל תביעות החוב (30 ימים). עם זאת, בשל הליכי הערעור לא הוברר עד תום כמה מתביעות החוב אושרו בטווח הזמן שקצב בית המשפט, וכמה אושרו לאחר מכן. בנסיבות המתוארות, דעתי היא שבמקרה הנדון יש מקום לקצוב תקופת זמן נוספת לאישור תביעות החוב. כך, ניתן יהיה לומר כי "זכות מוכרעת ברכוש" תהא קיימת לאותם נושים אשר תביעות החוב שלהם תאושרנה עד תום התקופה שתיקצב לאישור תביעות החוב, כפי שיפורט בהמשך. נושים מן הקבוצה השנייה והשלישית שתביעות החוב שלהם לא יאושרו עד למועד הקצוב, לא יהיו בעלי "זכות מוכרעת". משכך, לא ייחשבו הם ל"טוענים לזכות ברכוש", וממילא טענתם לנתח מכספי החילוט תידחה.

23. לגבי חברי הקבוצה השלישית, אציין כי ישנם חברים בקבוצה אשר לא צירפו תצהיר ומסמכים התומכים בבקשתם להיחשב כ"טוענים לזכות". זאת, על אף לשונה המפורשת של תקנה 3(ב) לתקנות הסמים המסוכנים (סדרי דין לעניין חילוט רכוש).

כך, אף אם מקרב חברי קבוצה זו ימצא מי שתביעת החוב שלו תאושר עד המועד שייקבע, ספק רב אם הדבר מרפא את הפגם הנובע מאי-הגשת התצהירים.

“נימוקים מיוחדים”

24. משהכרענו לגבי זהותם של ה”טוענים לזכות ברכוש”, עלינו לקבוע אם עומדים לטובתם “נימוקים מיוחדים” המצדיקים את הסגת החילוט. גם בהיבט זה אין מחלוקת כי בנפגעי העבירה (בתוכם חברי הקבוצה הראשונה), מתקיימים אותם נימוקים מיוחדים, ועל כן זכאים הם לנתח מכספי החילוט. דומה – אך לא זהה – עניינם של נפגעי העבירה במקרה דנא, לזה של הזכאים בעניין חביץ’ הנזכר לעיל. בעוד שבעניין חביץ’ עמד לזכות הזכאים פסק-דין אזרחי שהעיד על היותם נפגעי עבירה בעבירות מהסוג שבגינן נתבקש החילוט, בענייננו עומד לזכות חברי הקבוצה הראשונה פסק-דין פלילי המעניק להם פיצוי על היותם נפגעי עבירה, והעבירות הן אותן עבירות שבגינן נתבקש החילוט. לכן, ניתן לומר כי ביחס לפרשת חביץ’, ה”נימוקים המיוחדים” בענייננו אף מובהקים יותר.

הדיון יתמקד, אם כך, בחברי הקבוצות השנייה והשלישית, אשר ייקבע לגביהם שהם “טוענים לזכות ברכוש”. כלומר, נתמקד באותם חברי הקבוצות השנייה והשלישית אשר תביעות החוב שלהם יאושרו עד המועד הקצוב לאישור תביעות החוב, ואשר הגישו תצהירים בתמיכה לבקשתם. כאמור, נושים אלה טוענים כי אף הם נפגעו מן העבירות שביצע מזרחי. בית המשפט המחוזי קיבל טענתם וקבע כי גם בהם מתקיימים “נימוקים מיוחדים”, משום שהם נפגעים ישירים מפעולתו העבריינית של מזרחי.

25. לדעתנו, לא יכול היה בית המשפט המחוזי לקבוע – בנתונים שעמדו לנגד עיניו בבקשת החילוט – כי הנושים מן הקבוצה השנייה והשלישית הם נפגעים מהעבירות של מזרחי וכי מתקיימים בעניינם “נימוקים מיוחדים”. בעוד שכתב האישום המתוקן וגזר הדין מתייחסים מפורשות לנושים מן הקבוצה הראשונה, לא כך הוא לגבי הנושים מן הקבוצה השנייה והשלישית, אשר לא נטלו חלק בהליך הפלילי ולא צוינו בהחלטות השונות שבגדרו. אומנם, בשני מקומות בכתב האישום מצוין כי מזרחי גנב “לכל הפחות” את הסכומים המצוינים בכתב האישום, אך לא מצוינים פרטים נוספים. בנוסף, הנושים מן הקבוצה השנייה והשלישית לא הצביעו על הכרעות אחרות שמפרטות את נסיבות יצירת החוב כלפיהם, למעט אישור תביעות החוב. זאת ועוד, מהחומר שבפנינו לא עולה כי המנהל המיוחד קבע באופן מפורש את הנסיבות

העובדות בהן נוצרו כל החובות כלפי הנושים, אף כאשר אישר את תביעות החוב שלהם. נוכח כל אלה, ובהתחשב בטענות שהעלתה המדינה לסתירה, קשה לקבוע בבירור אם חברי הקבוצה השנייה והשלישית הם נפגעי עבירה, נושים "רגילים", או שמא חלקם כך וחלקם אחרת.

לפיכך, סבורני כי על בית המשפט המחוזי לשוב ולבחון את טענותיהם של הטוענים לזכות שתביעות החוב שלהם יאושרו עד המועד הקצוב, ואשר שהגישו תצהירים לתמיכה בבקשתם. זאת, תוך מתן אפשרות לחקירתם על-ידי המדינה, מזרחי, או הטוענים האחרים לזכות.

מדובר בעשרות אנשים, ולפיכך הליך בחינה זה עשוי להכביד על הדיון בבקשת החילוט ועל ההליך הפלילי, וזאת בפרט במקרה כמו שלנו, בו הסתיים זה מכבר ההליך הפלילי העיקרי. על כן, ייתכן כי המסגרת המתאימה לדיון ממין זה היא בהליך אזרחי. על בית המשפט לשקול, איפוא, אם ראוי שיפעיל את הסמכות שניתנה לו בסעיף 21(ה) לחוק איסור הלבנת הון (שהובא לעיל), ויעביר את הדיון בבקשת החילוט לאפיק אזרחי.

מכל מקום, שאלת ה"נימוקים המיוחדים", כאשר הטענה היא כי הנושים הינם נפגעים ממסכת העבירות של מזרחי, שאלה עובדתית היא בעיקרה, עניין שעל בית המשפט המחוזי להכריע בו. כזכור, בפרשת חביץ' צוין, ובצדק, כי הליך החילוט אינו המקום לבירור קיומה או היעדרה של נשייה. חשוב להדגיש שבענייננו הוכחה נשייה. השאלה מתעוררת לגבי נסיבות הנשייה, וזאת על מנת לקבוע אם מתקיימים "נימוקים מיוחדים" אם לאו. עוד חשוב להדגיש כי מן הבחינה העקרונית אין כאן צמצום או הרחבה של הפרשנות שנתן בית משפט זה למונח "נימוקים מיוחדים", שכן ענייננו בטענה דומה לטענה שנטענה בפרשת חביץ', והיא הטענה ש"הנימוקים המיוחדים" מבוססים על היות הטוענים נפגעי עבירה.

הפגם בהליך – זכות הטיעון של המערערים

26. כזכור, לטענת המערערים והמדינה, ההחלטה נשוא הערעורים נתקבלה מבלי שתשמענה טענות המערערים (ושאר נפגעי העבירה שאינם חלק מקבוצת הנושים). המדינה ציינה בפני בית המשפט המחוזי כי מן הראוי לשמוע גם גורמים אלה, שכן אפשר וירצו לטעון אף הם לזכויות בכספי החילוט. זאת, בפרט נוכח עמדת המדינה לפיה כלל נפגעי העבירה, והם בלבד, הינם בעלי זכות בכספי החילוט. אף על פי כן, לא

הודע למערערים על דבר ההליך ועל דבר ההחלטה שנתקבלה בו. בית משפט קמא לא התייחס לטענה זו בהחלטתו.

27. נוכח ההוראה המפורשת של סעיף 21(ד) לחוק איסור הלבנת הון, העובדה שלמערערים לא ניתנה הזדמנות לטעון בפני בית המשפט מהווה פגם מהותי בהחלטה. אומנם, בהחלטתו הכיר בית משפט קמא באופן עקרוני בזכותם של המערערים (בהיותם נפגעי עבירה) בכספי החילוט, והמדינה העלתה טענות דומות לאלו שמעלים המערערים. לכן, לכאורה, עמדתם של המערערים הובאה בחשבון. אולם, אין בכך די. מן הראוי היה ליתן למערערים עצמם הזדמנות לשטוח טענותיהם בפני בית המשפט, הן לעניין זכותם בכספי החילוט, הן לעניין התנגדותם לזכותם של הנושים. זוהי המסקנה המתבקשת אף מסעיף 36ד(א) לפקודת הסמים המסוכנים, החל בענייננו מכוח סעיף 23 לחוק איסור הלבנת הון, ולפיו טוען לזכות שלא זומן להשמיע את טענותיו רשאי לבקש מבית המשפט לבטל את צו החילוט. המסקנה היא איפוא כי מן הטעם הזה ההחלטה ממילא אינה יכולה לעמוד, ויש להחזיר את התיק לבית המשפט המחוזי.

בשל מסקנה זו אין אנו רואים מקום להידרש לטענה לפיה החובה לצרף את המערערים להליך החילוט ולספק להם מידע אודותיו נובעת גם מסעיף 8 לחוק זכויות נפגעי עבירה.

המנגנון לחלוקת כספי החילוט

28. כזכור, בית משפט קמא קבע כי הכספים יועברו לקופת פשיטת הרגל וממנה לזכאים, וזאת על-ידי המנהל המיוחד. אנו סבורים כי ראוי שמנגנון החלוקה יהיה שונה. בבקשה לעיכוב החילוט צוין במפורש כי היא מוגשת בשם כל אחד ואחת מן המבקשים-הנושים, וכי עורך דין קוטלר אינו מייצג אותם בכובעו כמנהל מיוחד אלא כבא-כוחם. הטעם לכך הוא שהזכות ברכוש שנתפס לצורך חילוט אינה הזכות של קופת פשיטת הרגל, אלא של המבקשים באופן עצמאי בהיותם, לטענתם, נפגעי עבירה. לדעתנו, אף החלוקה לזכאים צריכה להיעשות באופן פרטני ולא דרך קופת פשיטת הרגל. טעם עיקרי לכך הוא היעדר חפיפה בין קבוצת הנושים בפשיטת הרגל לבין הזכאים לנתח מכספי החילוט, שהרי לא כל נפגעי העבירה, הזכאים לנתח מכספי החילוט, הינם נושים בהליך קופת פשיטת הרגל (המערערים עצמם מהווים ראייה לכך). יתרה מכך, וכפי שקבענו לעיל, ייתכן שחלק מן הנושים הרשומים בקופת פשיטת הרגל אינם זכאים לנתח מכספי החילוט. זאת ועוד, מנגנון החלוקה הפרטנית אינו מביא להכבדה משמעותית על בית המשפט, שכן ממילא שומה עליו לקבוע מיהם הזכאים,

ועל כן בנקל יוכל לקבוע את גובה זכאותם, בהתאם לתביעות החוב שאושרו להם או בהתאם לפיצוי שנפסק לטובתם.

אף מן הבחינה העקרונית, העברת כספי החילוט דרך קופת פשיטת הרגל אינה בהכרח רצויה. כזכור, אחת ממטרות החילוט היא שלילה של כספים אשר ממילא אינם של הנאשם-החייב שכן הושגו בעבירה. העברת הכספים דרך קופת פשיטת הרגל יוצרת מצג לפיו מדובר בנכסים מנכסי הנאשם-החייב, והדבר אינו כך. מצג שכזה אף עלול להחליש את מעמדו של הליך החילוט.

סיכום

29. על יסוד האמור לעיל, ראינו להורות כדלקמן: ייקבע כי הזכאים לחלק מכספי החילוט הם נפגעי העבירה (עליהם נמנים המערערים וחברי הקבוצה הראשונה). כן זכאים לנתח מכספי החילוט חברי הקבוצה השנייה והשלישית אשר תביעות החוב שלהם יאושרו בתוך 60 ימים מיום מתן פסק דין זה, ואשר בית המשפט המחוזי יקבע כי מתקיימים לגביהם "נימוקים מיוחדים", תוך שיבחן אם חובם נוצר כתוצאה מהעבירות שביצע מזרחי.

התיק יוחזר איפוא לבית המשפט המחוזי, לשם קביעה פרטנית של זהותם של הזכאים לחלק בכספי החילוט מבין חברי הקבוצה השנייה והשלישית. לאחר קביעת זהות הזכאים, יוכל בית המשפט המחוזי לפסוק את הסכומים בהתאם לחלקם היחסי של הזכאים בכספי החילוט. זאת, בכפוף להליכים המתנהלים בעניינם של צדדים שלישיים הטוענים לזכויות בנכסים ספציפיים המצויים במניין הנכסים שנתפסו לצורך חילוט.

בנוסף, נוכח הפגם הדיוני שעניינו אי-מתן זכות טיעון למערערים (ולנפגעי עבירה אחרים שאינם נמנים על קבוצת הנושים), הרי שעל בית המשפט המחוזי לשמוע את עמדתם, לכשיוחזר אליו התיק.

30. לפני סיום נזכיר, כי בפני בית המשפט המחוזי הדין בהליך פשיטת הרגל, תלויה ועומדת בקשה של המנהל המיוחד להעביר לקופת פשיטת הרגל אף את הסכומים שנצטברו במרכז הקנסות. כאמור, צבירת סכומי הכסף במרכז הקנסות נועדה לשם חלוקתם לנפגעי העבירה שזכו לפיצוי בפסק-הדין הפלילי. בית המשפט המחוזי קבע כי יכריע בבקשה לאחר שתתקבל ההחלטה בערעורים שלפנינו. נדמה שלפסק-דיננו זה אין השפעה ישירה על הבקשה שלפני בית המשפט הדין בפשיטת הרגל. פסק-דיננו זה עוסק

ב"הפשרת" כספי חילוט לטובת "טוענים לזכות" ספציפיים, וההכרעה בו נעשתה בהתאם לדיני החילוט. הבקשה האחרת עניינה בהעברת נכסים של חייב, שנצברו בקופת מרכז הקנסות, לקופת פשיטת הרגל, בטענה להעדפת נושים. יש לדון בה לפי דיני פשיטת הרגל. זאת, בפרט נוכח העובדה שלדברי המנהל המיוחד, מרכז הקנסות עצמו הינו נושה בהליך פשיטת הרגל.

31. הערעורים מתקבלים כאמור בפסקה 29 לעיל. בנסיבות העניין, לא ייעשה צו להוצאות.

ה נ ש י א

המשנה לנשיא מ' נאור:

אני מסכימה.

המשנה לנשיא

השופטת א' חיות:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק-דינו של הנשיא א' גרוניס.

ניתן היום, כ"ג בחשוון התשע"ד (27.10.2013).

ש ו פ ט ת

המשנה לנשיא

ה נ ש י א